

Szczecin, 19.04.2021

Dr hab. Iwona Bąk, prof. ZUT
Katedra Zastosowań Matematyki w Ekonomii
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr Moniki Mocianko-Pawlak

pt. „Analiza konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej w świetle uwarunkowań ekonomicznych”

(promotor: dr hab. prof. US Christian Lis)

Uwagi wstępne

Dokonując oceny rozprawy doktorskiej Pani magister Moniki Mocianko-Pawlak, uwzględniono obligatoryjne wymogi formalno-prawne stawiane dysertacjom, determinowane przepisami ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Zgodnie z wymogami ujętymi w Ustawie, w kolejnych punktach recenzji dokonano oceny pracy doktorskiej pani mgr Moniki Mocianko-Pawlak, kierując się następującymi kryteriami:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu pracy
2. Cel badawczy, hipotezy pracy, metody badawcze oraz struktura i treść pracy
3. Ocena merytoryczna i formalna pracy
4. Konkluzja końcowa

1. Dobór problematyki badawczej i tematu pracy

W pracy doktorskiej pani magister Moniki Mocianko-Pawlak zatytułowanej „Analiza konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej w świetle uwarunkowań ekonomicznych”, podjęta została bardzo ważna i złożona problematyka związana z bezpieczeństwem wewnętrznym. W recenzowanej dysertacji bezpieczeństwo wewnętrzne definiowane jest przez pryzmat przestępczości, której wysoki poziom oznacza brak lub niski poziom tego rodzaju bezpieczeństwa. Wybór tematu uważam za trafny i w pełni uzasadniony, zarówno z teoretycznego, jak i z praktycznego punktu widzenia. Bezpieczeństwo wewnętrzne jest istotnym wskaźnikiem jakości życia mieszkańców danego obszaru (kraju, regionu), sprzyja rozwojowi gospodarczemu, a jego brak stanowi element destabilizujący taki rozwój. Problem ten stanowi obecnie istotny element diagnozowania sytuacji społecznej, politycznej i

gospodarczej poszczególnych państw i regionów świata. Zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego jest jednym z podstawowych celów integracji europejskiej. Słusznie zaznaczyła w pracy Autorka, że „monitorowanie zmian w zakresie poziomów przestępczości może stanowić istotne źródło informacji na temat skuteczności dotychczas prowadzonej polityki prewencyjnej i profilaktycznej, efektywności (lub jej braku) organów ścigania w poszczególnych państwach Unii Europejskiej oraz wskazywać dziedziny i kierunki współpracy, w których należy podążać celem minimalizacji zagrożeń dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa wewnętrznego państw członkowskich Unii Europejskiej, jak i samej Unii”.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele publikacji dotyczących badania przestępczości dla różnych jednostek terytorialnych. Niewiele jest natomiast opracowań dotyczących procesu konwergencji przestępczości, w przeciwieństwie do badań nad konwergencją w sferze ekonomicznej i gospodarczej.

Reasumując, podjęta w dysertacji problematyka badawcza opisana jest w sposób uporządkowany i zgodny z ogólnie przyjętym w temacie dysertacji kierunkiem. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia każdej pracy naukowej, ponieważ: daje możliwość czytelnego ujęcia rozważanych zagadnień oraz świadczy o kompetencjach analitycznych i badawczych Doktorantki.

2. Cel badawczy, hipotezy pracy, metody badawcze oraz struktura i treść pracy

Celem głównym pracy jest ocena zmian zróżnicowania bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej z wykorzystaniem metod badania konwergencji. Natomiast cele cząstkowe obejmują: identyfikację czynników wpływających na bezpieczeństwo wewnętrzne krajów Unii Europejskiej, konstrukcję syntetycznych mierników bezpieczeństwa wewnętrznego oraz badanie konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej z wykorzystaniem klasycznych testów β -, σ - oraz α -konwergencji, a także metod taksonomicznych.

W dysertacji sformułowano następującą hipotezę badawczą: swobodny przepływ ludzi, kapitału i usług oraz wyrównywanie się poziomów rozwoju gospodarczego krajów Unii Europejskiej wpływają na występowanie konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Dodatkowo sformułowano hipotezy cząstkowe, mające na celu sprawdzenie: czy wzrost dobrobytu ekonomicznego mieszkańców w Unii Europejskiej oraz wyrównywanie się dochodów w krajach Unii Europejskiej (konwergencja dochodowa) wpływa na poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego oraz czy zacieśnianie

współpracy wewnątrzspółnotowej na rzecz poprawy bezpieczeństwa prowadzi do konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej.

Zaproponowane przez Autorkę hipotezy badawcze sformułowane są poprawnie, w sposób wykazujący logiczną sekwencję procedury badawczej. Odnoszące się do przyjętych hipotez, cele badawcze wytyczają zakres realizacji: aspektu teoretycznego, badawczego i aplikacyjnego. Pozwoliło to Autorce przeprowadzić badania naukowe o walorach poznawczych i pragmatycznych. Badania te umożliwiły z kolei osiągnąć cele badawcze oraz zrealizować hipotezy badawcze. Hipotezom podporządkowana została struktura dysertacji.

Oceniana rozprawa doktorska liczy 332 strony i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, wniosków, bibliografii oraz spisu tabel i rysunków (nie jak wskazano w spisie treści wykresów). Wykaz literatury obejmuje 183 publikacji naukowych (w tym 20 zagranicznych), 10 aktów prawnych oraz 8 źródeł internetowych. W dysertacji znajduje się 55 tabel oraz 113 rysunków. Praca posiada typową strukturę, przy czym objętość poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów jest zróżnicowana.

Pracę rozpoczyna wstęp, w którym Autorka zarysowała problematykę badawczą oraz, moim zdaniem w sposób trafny, wyjaśniła cel przeprowadzonych w pracy badań i postawiła hipotezy badawcze.

Rozdział pierwszy porządkuje najistotniejsze regulacje prawne dotyczące prowadzenia wspólnej polityki bezpieczeństwa w Unii Europejskiej. Jest to rozdział stricte teoretyczno-prawny zawierający w sobie analizę zagadnień i terminologiczne założenia, które zostają później wykorzystane w dalszych rozdziałach pracy. Rozdział ten zasługuje na pozytywną opinię, gdyż stanowi on bardzo interesującą i szczegółową część opracowania, szczególnie w zakresie genezy europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony.

Rozdział drugi porusza ekonomiczne uwarunkowania bezpieczeństwa, definiuje jego pojęcie, a także omawia współczesne ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego. W dalszej części tego rozdziału omówiono zależności pomiędzy bezpieczeństwem wewnętrznym a poziomem rozwoju ekonomicznego i informacyjnego krajów Unii Europejskiej. Na zakończenie tego rozdziału przedstawiono wyniki badań prowadzonych nad konwergencją ekonomiczną państw Unii Europejskiej w kontekście wpływu tego zjawiska na zróżnicowanie ich bezpieczeństwa wewnętrznego.

Rozdział trzeci stanowi wprowadzenie do części empirycznej pracy i opisuje zastosowane metody badawcze. Omówiono w nim pojęcie konwergencji, czynniki wpływające na jej występowanie, podstawowe koncepcje i metody testowania konwergencji. Istotną częścią tego rozdziału jest charakterystyka głównych czynników (o charakterze ekonomicznym i

pozaekonomicznym) mających wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne. W dalszej części rozdziału trzeciego wyjaśniono pojęcie i rodzaje metod taksonomicznych, które wykorzystane zostaną do badania konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego. Omówiono metodę interwałów i metodę syntetycznego miernika rozwoju zaproponowaną przez Hellwiga.

Autorka w dysertacji zamiennie używa określeń zmienne i cechy diagnostyczne, co zdaniem Recenzenta nie jest właściwe, powinno używać się jednego z tych określeń, gdyż dla przeciętnego Czytelnika może to być niezrozumiałe i mylące. Podobnie jest z określeniem „odległość euklidesowa” (s. 132) i „odległość Euklidesa” (s. 133, 137).

Mimo zawilości prezentowanej problematyki badawczej w pierwszych dwóch rozdziałach, Autorka swobodnie porusza się po literaturze przedmiotu, starając się wydobyć najistotniejsze elementy, będące podstawą dalszych rozważań ujętych w następnych rozdziałach opracowania.

Wyniki części badawczej przedstawione zostały w rozdziale czwartym i piątym dysertacji. Rozdział czwarty rozpoczyna analiza przestępczości w krajach Unii Europejskiej w latach 1990-2016. Tutaj pojawia się pewna nieścisłość. Autorka wyraźnie zaznacza, że „punkt wyjścia dla prowadzonych badań może stanowić porównanie poziomów przestępczości w 1990 r. jako roku początkowym analizy i odrębnie 2016 r. jako roku końcowego”, po czym w dalszej części tego rozdziału (od s. 153) jako rok końcowy traktuje 2017. Brakuje w tym miejscu komentarza, który tłumaczyłby tę zmianę mimo, że można się domyśleć, iż dla poszczególnych kategorii przestępstw dostępność danych dotyczyła również 2017 roku (w dalszej części pracy te rozbieżności wyjaśniono). Pomimo tej drobnej uwagi tę część dysertacji oceniam bardzo pozytywnie z uwagi na szczegółowy charakter analiz poszczególnych kategorii przestępstw w krajach UE. Kolejne części rozdziału czwartego dotyczą testowania β -, σ - i α -konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej w latach 1990–2016 dla całkowitej liczby przestępstw stwierdzonych przez policję oraz w latach 1990–2017 dla wybranych ich kategorii. Podjęcie tego rodzaju badań zasługuje na uznanie. Dotychczas badanie konwergencji kojarzone było głównie z naukami ekonomicznymi. W literaturze trudno znaleźć kompleksowe opracowanie uwzględniające wielowskaźnikową analizę konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego państw członkowskich Unii Europejskiej. Podjęte w niniejszej pracy badania mogą przyczynić się do pełniejszego zrozumienia wpływu czynników ekonomicznych na bezpieczeństwo wewnętrzne, a w konsekwencji oddziaływania poziomu tego bezpieczeństwa na poczucie bezpieczeństwa i jakość życia mieszkańców.

Wykorzystanie metod taksonomicznych w badaniu konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej jest tematem rozważań przedstawionych w piątym

rozdziale dysertacji. Nie zrozumiała jest dla mnie fragment na s. 213: „Problematyka związana z metodologią normowania współwystępujących cech ilościowych oraz jakościowych należy do trudnych i stosunkowo słabo opisanych zagadnień w literaturze przedmiotu, stąd też – uwzględniając cel niniejszej analizy – podjęto próbę zastosowania metod taksonomicznych w diagnozowaniu bezpieczeństwa wewnętrznego, aby zidentyfikować obszary o podobnej charakterystyce społeczno-ekonomicznej w kontekście bezpieczeństwa i móc wskazać, pomiędzy którymi państwami członkowskimi w pierwszej kolejności warto transferować dobre doświadczenia”. Nie zauważyłam w pracy aby wykorzystane w badaniach zostały cechy jakościowe? Do taksonomicznej analizy bezpieczeństwa wewnętrznego wykorzystano osiem kategorii przestępstw (cech diagnostycznych) w latach 1990-2017, którym, jak podaje Autorka, przypisano wagi w sposób arbitralny, uwzględniający charakter dobra naruszonego przestępstwem oraz skalę zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego poszczególnych kategorii przestępstw. Myślę, że tu należałyby się Czytelnikom trochę bardziej szczegółowe wyjaśnienia takiego systemu nadawania wag: np. dlaczego „kradzieże pojazdów” dostały wyższą rangę od kategorii „kradzieże”. W kolejnej części tego rozdziału przedstawiono wyniki badania wpływu czynników społeczno-ekonomicznych na wartość taksonomicznych mierników przestępczości państw członkowskich Unii Europejskiej w latach 1990–2017. Przy pomocy współczynnika korelacji liniowej Pearsona zbadano zależność pomiędzy liczbą stwierdzonych przestępstw, przedstawioną w postaci taksonomicznych mierników bezpieczeństwa wewnętrznego w wariancie zerowym i wariancie minimum, a następującymi zmiennymi: oczekiwaną długością życia z podziałem na kobiety i mężczyzn, imigracją i emigracją oraz saldem obu tych zmiennych, zatrudnieniem i bezrobociem, wydatkami na: opiekę socjalną, opiekę medyczną, koszty administracyjne oraz inne wydatki, wskaźnikiem HDI i wyodrębnionym z niego indeksom: edukacji, oczekiwanej długości pobierania nauki oraz PKB per capita wg parytetu siły nabywczej (PPP) w bieżących dolarach międzynarodowych. W ostatnim podrozdziale zaprezentowano wyniki obliczeń statystyk niezbędnych do testowania β -, σ - oraz α -konwergencji dla wszystkich taksonomicznych mierników przestępczości, obliczonych obiema metodami i w obu wariantach (zerowym i minimum) dla państw Unii Europejskiej w latach 1990–2017.

Ostatnią część pracy stanowią wnioski podsumowujące wyniki przeprowadzonych badań. Trudno je jednak nazwać wnioskami sensu stricto, gdyż mają one raczej charakter streszczenia poszczególnych części pracy i zbyt często odwołują się do rozważań teoretycznych, które w pracy były szczegółowo opisane. Niemniej Autorka odniosła się tam do realizacji celów badania oraz przedstawiła najważniejsze konkluzje dotyczące weryfikacji

postawionych hipotez badawczych. Według mojej oceny cele sformułowane we wstępie rozprawy zostały osiągnięte.

3. Ocena merytoryczna oraz formalna pracy

Rozprawa doktorska mgr Moniki Mocianko-Pawlak zasługuje na pozytywną ocenę ze względu na: oryginalność, walory naukowe i praktyczne znaczenie podjętego tematu. Świadczy to o dużym zasobie posiadanej przez Autorkę wiedzy teoretycznej dotyczącej przedmiotu rozprawy i umiejętności przeprowadzenia badań empirycznych wraz z ich analizą.

Do najważniejszych osiągnięć Doktorantki zaliczam:

1. Logiczne i przejrzyste formułowanie zagadnień rozpatrywanych w pracy oraz samodzielne rozwiązanie autentycznego problemu naukowego.
2. Dobra znajomość tematyki, udokumentowana rzetelnymi studiami literatury przedmiotu oraz badaniami własnymi.
3. Zebranie obszernego zasobu danych statystycznych i poprawne przeprowadzenie obszernych badań empirycznych dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej.
4. Przeprowadzenie badań z wykorzystaniem metod badania konwergencji oraz metod taksonomicznych, których wyniki potwierdziły m.in.: występowanie β - i σ -konwergencji przestępczości, również dla skonstruowanych taksonomicznych mierników przestępczości, oraz pozwoliły potwierdzić wpływ czynników ekonomicznych na poziom przestępczości obrazującej bezpieczeństwo wewnętrzne państw członkowskich.
4. Wyprowadzenie logicznych wniosków z przeprowadzonych badań.

Argumenty te dają podstawę do stwierdzenia, że rozprawa doktorska pani mgr Moniki Mocianko-Pawlak wnosi istotny wkład w proces uzupełnienia deficytu z zakresu badań dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach UE. Mimo, że recenzowana praca obejmuje wnikliwą analizę badanego problemu, to zdaniem Recenzenta, w dysertacji można byłoby zaprezentować także model lub koncepcję formułującą w sposób syntetyczny i prognostyczny kierunki oraz rozwiązania, które należałoby zastosować w celu poprawy bezpieczeństwa wewnętrznego krajów UE. Oczywiście uwagi tej nie należy rozumieć jako zarzutu, który osłabia wartość pracy, lecz jako zwrócenie na ten temat uwagi w przyszłych badaniach naukowych.

W trakcie studiowania przedstawionej do recenzji pracy nasunęły mi się obok uwag natury merytorycznej, przedstawionych przy omawianiu poszczególnych części recenzji, także **uwagi o charakterze formalnym:**

1. Częste powtórzenia, np. Autorka definiuje obiekty i cechy w różnych częściach (podrozdziałach) pracy (s. 129 i 136); to samo dotyczy pojęć i rodzajów konwergencji;
2. Niejasne sformułowania, np.:
 - „Analiza zjawisk społecznych, do których niewątpliwie zalicza się poziom bezpieczeństwa, ze względu na ich złożoność i wielowymiarowość, jest znacznie utrudniona. Wskazane ich cechy uniemożliwiają bezpośrednią ocenę i wymuszają stosowanie pośrednich metod prowadzenia badań”. (s. 134);
 - pojęcie „zmiennych diagnostycznych objaśniających” (s. 135) nie jest właściwe, określenie zmienne objaśniające stosuje się do modelu ekonometrycznego, a diagnostyczne do analiz taksonomicznych;
 - „Tak utworzony szereg korelacyjny właściwy dla testu β -konwergencji zaprezentowano na rysunku 23. (s. 174) – to nie szereg korelacyjny zaprezentowano, a diagram korelacyjny (lub empiryczny rozrzut punktów), to samo dotyczy rys. 24 (s. 177),
 - „Na rysunku 25 przedstawiono wartości współczynnika zmienności przestępczości dla państw Unii Europejskiej w latach 1990–2017 w kategorii zgwałceń – to również diagram korelacyjny, to samo dotyczy rys. 26 (s. 179), 27 (s. 180), 28 (s. 182), 29 (s. 183), 30 (s. 184), 31 (s. 185);
 - **Dane** obliczonego TMBW0 zobrazowane dla 1990 i 2017 roku **wskazują**, że w krajach byłego bloku wschodniego następuje spadek poziomu bezpieczeństwa wewnętrznego w porównaniu do początkowego roku analizy. (s. 228) – dane nie wskazują, ale na podstawie analizy danych można zauważyć....
3. rys. 8 (s. 146) i rys. 22 (s. 173) – mało czytelne
4. po tytule tabeli i rysunków nie stawia się kropek (np. tab. 2, s. 25; tab. 3., s. 31; tab. 4, s. 58; tab. 5, s. 81; tab. 6, s. 90 itd.; ;rys. 2, s. 29; rys. 3, s. 110; rys. 6, s. 125 itd.);
5. powoływanie się na literaturę czasami jest mało czytelne w sensie znalezienia pozycji w spisie, np.: A. Gruszczak, Historia współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych: od TREVI do Tampere, w: F. Jasiński, K. Smoter (red.): Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 24. – w spisie nie znajdziemy Gruszczak, tylko Jasiński, K. Smoter (jako redaktorów);
6. brak niektórych pozycji w spisie literatury, na którą Autorka **powołuje się** w tekście np. Lastawski (2002), s. 23; Koziej (2019), s. 68; Budziński, Piwowarski, Kuciński (2009), s. 136; Mackie (1974), s. 2020;

7. w bibliografii znajduje się kilka pozycji, na które Autorka **nie powołuje** się w tekście rozprawy, np.: Kennedy P., Mocarstwa świata. Narodziny, rozkwit, upadek. Przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500–2000, Książka i Wiedza, Warszawa 1994; Konwencja sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie ustanowienia Europejskiego Urzędu Policji (Konwencja o Europolu), sporządzona w Brukseli dnia 26 lipca 1995 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 29, poz. 243 z późn. zm.); Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre powiązane akty, podpisany w Nicei 26 lutego 2001 r. (Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich C 80 z 10 marca 2001 r.); strony internetowe: <https://www.who.int/>; <https://stat.gov.pl/linki/urzedzy-statystyczne-innych-panstw-4696/>; <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.

Ocena ogólna i wniosek końcowy

Reasumując stwierdzam, że oceniana rozprawa poświęcona została ważnemu problemowi badawczemu, jakim jest badanie bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej. Autorka rozprawy wykazała się bardzo dobrą znajomością prezentowanej tematyki i literatury przedmiotu, opanowaniem warsztatu badawczego i właściwą umiejętnością prowadzenia badań. Cel rozprawy został zrealizowany, a hipotezy badawcze zweryfikowane. Zgłoszone uwagi mają charakter polemiczny, czasami redakcyjny i w żadnym zakresie nie wpływają na obniżenie ogólnie **bardzo pozytywnej** oceny rozprawy.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że recenzowana praca doktorska mgr Moniki Mocianko-Pawlak spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, zawarte w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i może być dopuszczona do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

W związku z powyższym, wnoszę do **Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego** o przyjęcie rozprawy doktorskiej pani magister Moniki Mocianko-Pawlak zatytułowanej „Analiza konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej w świetle uwarunkowań ekonomicznych” oraz dopuszczenie jej Autorki do publicznej obrony. Wniosuję również o **wyróżnienie** powyższej rozprawy doktorskiej.

Jwona Bork